

Dr hab. Anna Jastrzębska-Quinn, Prof. UMFC
Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina
Wydział Instrumentalny
sztuki muzyczne, dyscyplina artystyczna: instrumentalistyka

Warszawa, dnia 15 maja 2021 roku

RECENZJA

w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora mgr Mateuszowi Zubikowi w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie artystycznej: sztuki muzyczne, wyznaczonego postanowieniem PREZYDIUM RADY DO SPRAW DYSCYPLINY-SZTUKI MUZYCZNE Akademii Muzycznej w Krakowie w dniu 11 maja 2020

Podstawowe dane o Kandydacie

Pan mgr Mateusz Zubik pochodzi z Przemyśla i w swoim rodzinnym mieście kształcił się w Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej I i II stopnia im. Artura Malawskiego. Studia pianistyczne licencjackie i magisterskie (2013-2018) ukończył z wyróżnieniem w Akademii Muzycznej w Krakowie pod kierunkiem prof. Andrzeja Pikula. W ramach Programu Erasmus studiował w klasie prof. Martina Hughesa w Universität für Musik und darstellende Kunst w Wiedniu.

Uczestniczył w licznych kursach mistrzowskich prowadzonych przez renomowanych muzyków: Paula Badurę-Skodę, Dimitrij'ego Baszkirowa, Aquillesa delle Vigne, Emanuela Krasovsky'ego, Elżę Kolodin, Konstanżę Eickhorst, Dinę Voffe, Andrzeja Jasińskiego, Avedisa Koujoumdjiana, Hatto Beyerle, Johannes Meissla, Vidę Vujic, Kaję Danczowską, Petera Nagy, Michaela Wessela, Annę Malikową, Radosława Kwapila, Adama Wodnickiego, Ewę Osińską, Daniela Blumenthala, Tamasa Ungara, Stanisława Pochekina, Guillermo Gonzaleza, Viktora Derevianko czy Pascala le Corre.

Obecnie mgr Mateusz Zubik kończy studia doktoranckie w macierzystej Uczelni, której jest jednocześnie pracownikiem w Katedrze Fortepianu. Został również zatrudniony w Państwowej Szkole Muzycznej im. B. Rutkowskiego w Krakowie.

Wprawdzie dorobek artystyczny nie podlega ocenie, ale warto przytoczyć najważniejsze osiągnięcia Kandydata, ponieważ rzucają one światło na Jego sylwetkę i aktywność zawodową.

Doktorant jest laureatem wielu konkursów pianistycznych i kameralnych w Polsce i za granicą m. in. I nagrody w konkursie *Golden Classical Music Awards* (wraz z zespołem The Flaneurs Piano Trio), I nagrody w konkursie o *Stipendium Fundacji Juttingów* (The Flaneurs Piano Trio), II nagrody we *France International Music Competition*, II nagrody w *ISCART International Music Competition*, I nagrody w konkursie *Gram z orkiestrą*, II nagrody w *Danubia Talents International Music Competition* oraz II nagrody w *Międzynarodowym Konkursie Muzycznym OPUS* (Perseids Piano Trio).

Koncertował w charakterze solisty i kameralisty w Polsce (Kraków, Katowice, Warszawa, Łusławice, Częstochowa i inne miasta), a także w Austrii, Izraelu, Mołdawii, Niemczech, Portugalii, USA i na Węgrzech. Brał udział w wielu festiwalach i cyklach koncertowych. Współpracował z Sinfonietką Cracovią. Dokonał również nagrań dla Polskiego Radia.

Jako kameralista współtworzy *Perseids Piano Trio*.

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska mgr Mateusza Zubika pt. *Leoš Janáček jako mistrz miniatur fortepianowej.*

Charakterystyka „differentia specifica” języka muzycznego kompozytora jako podstawa świadomej interpretacji cykli miniatur „Po zarośniętej ścieżce”, „We mgłach” oraz „Wspomnienia” składa się z dzieła artystycznego zarejestrowanego na nośniku elektronicznym zawierającego nagranie dzieł Leoša Janáčka oraz jego opisu. Nagranie zawiera następujące pozycje:

Po zarostlém chodníčku Po zarośniętej ścieżce (cykl miniatur)

Seria I: 1. *Naše večery Nasze wieczory*, 2. *Lístek odvanutý Opadły liść*, 3. *Pojďte s námi! Chodźcie z nami!*, 4. *Frydecká Panna Maria Frydecka Panna Maria*, 5. *Štěbetaly jak laštovičky Szczebotały jak jaskółki*, 6. *Nelze domluvit! Slova zawodzq!*, 7. *Dobrou noc! Dobranoc!*, 8. *Tak neskonale úzko Tak niewyobrażalny niepokój*, 9. *V pláči We łzach*, 10. *Sýček neodletěl! Puszczek nie odleciał!*

Seria II: 1. *Andante*, 2. *Allegretto*

Paralipomena: 1. *Più mosso*, 2. *Allegro*, 3. *Vivo*

V mlhách We mgłach (cykl miniatur): 1. *Andante*, 2. *Molto adagio*, 3. *Andante*, 4. *Presto*

Vzpomínka Wspomnienie (miniatura)

Nagrania dokonano w sali Koncertowej Filharmonii Podkarpackiej im. A. Maławskiego w Rzeszowie w dniach 22–28. II. 2021 r. na fortepianie marki Steinway & Sons (model D). Fortepian przygotował Jakub Dziurzyński, a nagranie reżyserował Jacek Wawro.

Ocena dzieła artystycznego

Twórczość fortepianowa Leoša Janáčka w ostatnich latach zdobywa coraz większą popularność w świecie i w Polsce. Przez wiele lat pozostawała na marginesie wielkiego pianistycznego repertuaru, w cieniu innych twórców eksperymentujących w sferze artystycznej wypowiedzi i technik kompozytorskich na przełomie XIX i XX wieku. Utwory fortepianowe stanowią stosunkowo niewielką grupę w całej spuściźnie kompozytorskiej Janáčka, którego wysiłek twórczy skierowany był przede wszystkim na komponowanie oper. Tym bardziej cieszy pojawienie się pracy naukowej na temat miniatur fortepianowych tego Kompozytora wraz z propozycją ich interpretacji w postaci nagrania.

Prezentowany repertuar ukazuje oryginalność języka muzycznego Janáčka, która została doskonale uchwycona dzięki odpowiedniemu doborowi konkretnych środków wykonawczych, wskazanych również w części opisowej niniejszej dysertacji. Pianista nie napotyka tu wielkich wirtuozowskich wyzwań, za to zderza się z koniecznością zaangażowania dużych pokładów wrażliwości, kreatywności, refleksji i intelektu. Niemniej jednak ukazanie bogactwa ekspresji i pełnej skali odcieni wyrazowych od skrajnych subtelności po śmiałość, często nagłe i zaskakujące zmiany - wymaga świetnego warsztatu pianistycznego. Doktorant swobodnie włada instrumentem, operuje pięknym, zróżnicowanym i szlachetnym dźwiękiem, pozostającym w relacji z dobrym wyczuciem muzycznego czasu.

Cykl *Po zarośniętej ścieżce* obejmuje razem 15 miniatur opatrzonych sugestywnymi tytułami. Przenikniętą nutą refleksji, w interpretacji Doktoranta tworzą wielobarwną paletę obrazów muzycznych. Pianista manifestuje w nich własną ekspresję podpartą wyobraźnią i muzykalnością oraz wiedzą uzyskaną w drodze studiów nad stylem i techniką kompozytorską czeskiego Twórcy. W efekcie powstała interesująca, pełna poetyckiej narracji artystyczna kreacja.

Skrupulatność w odczytaniu każdego szczegółu zapisanego w partyturze, a jednocześnie dość duża swoboda w zarządzaniu „montażową” strukturą utworów są niewątpliwie źródłem inspiracji dla wykonawcy, ale można odnieść wrażenie, że czasem trochę przeszkadzają p. Zubikowi w spontanicznym reagowaniu na emocje płynące z muzyki. Dotyczy to nieco powściągliwego budowania napięć (miniatury nr 1, 7, 8, 12) oraz rozluźnienia integralności formy spowodowanego fascynacją i skupieniem uwagi na wyemancypowanych strukturach muzycznych (miniatury nr 2, 4, 7, 10, 14). Zastosowanie artykulacji *staccato* w temacie miniatury nr 3 oraz w ostinatowych szesnastkach planu środkowego w nr 7, wprawdzie nadaje określonego i z pewnością zamierzonego przez Pianistę charakteru, ale może budzić wątpliwości czy pozostaje on w zgodzie z intencjami Kompozytora (brak oznaczeń *staccato* w partyturze).

Swoboda instrumentalna umożliwia Kandydatowi operowanie szeroką skalą dynamiczną, w tym niezbędnymi niuansami w *piano* i *pianissimo*, bez których muzyka Janačka byłaby pozbawiona oryginalnego kolorytu. Przejrzysta i adekwatna pedalizacja czasem wydaje się nawet zbyt „sterylna”. Uchwytany czynnik „montażowości” w większości miniatur znakomicie koresponduje z ich wyrazem, stylistyką i formą, a zmiany w interpretacji powtarzanych fragmentów czynią prezentację jeszcze bardziej interesującą.

Cykl ***We mglach*** składa się z czterech części bez tytułów. Mimo stosunkowo krótkich form utworów, intensywność i różnorodność treści skłania do postrzegania ich raczej jako poematów niż miniatur. Również wyzwania czysto pianistyczne podnoszą poprzeczkę wykonawczą. Dzieło przepełnione jest niezwykłą aurą, ale też silnie kontrastującymi emocjami. Dysponując atrybutami artystycznymi i instrumentalnymi już wcześniej wskazanymi, Doktorant z dużą wrażliwością prowadzi słuchacza przez kolejne odsłony muzycznego arcydzieła. Uwagę przyciąga zwłaszcza piękne legato i „trwanie dźwięku”. Różne odcienie dramatyizmu, od namiętności po wściekłość, wymagają zdecydowania i siły brzmienia, jednak zawsze pozostają kontrolowane, nie przekraczając limitów ostrości. Znakomita konstrukcja poszczególnych części uwzględnia zarówno charakterystyczny dla stylu Janačka efekt zaskoczenia powiązany z techniką montażu, jak i napięcia przebiegające w sposób ewolucyjny, doprowadzające do dużych kulminacji. Wśród nielicznych uwag odnotować można pewien niedosyt charakteru i zwartej spójności brzmienia w fragmentach imitujących śpiew chórów zakorzeniony w morawskim folklorze (miniatury nr 1 i 3). Można też sugerować więcej konsekwencji w realizacji elementów polifonicznych takich jak imitacje czy krzyżowanie się linii, chociaż należy przyznać, że wieloplanowa struktura utworów w ujęciu Pianisty brzmi przestrzennie. Z wyczuciem dobrana pedalizacja współgra z planem harmonicznym i pomaga w uzyskiwaniu pożądanych efektów dźwiękowych i ekspresyjnych. Decyzja p. Zubika o zastosowaniu pedału środkowego w kilku sytuacjach (miniatury nr 2 i 3), o czym wspomina w VII Rozdziale pracy, jest słuszna, a nawet niezbędna dla utrzymania brzmienia w rozległych konstrukcjach.

Ostatni utwór - ***Wspomnienie*** jest najkrótszą z nagranych miniatur. Podobnie jak w przypadku pozostałych utworów, Pianista z wyczuciem interpretuje treści tej przelotnej impresji muzycznej, pozostawiając słuchacza z symbolicznym znakiem zapytania czy uczuciem niedopowiedzenia (akord cis-moll z tercją w basie). To doskonały pomysł na domknięcie całej prezentacji.

Należy zwrócić uwagę na wysoce profesjonalne nagranie CD i wyrazić uznanie dla ekipy nagrywającej.

Wybór utworów Leoša Janačka uważam za w pełni reprezentatywny dla podjętej tematyki rozprawy doktorskiej, a przedstawione nagranie potwierdza kompetencje artystyczne Kandydata. Dojrzałość, wrażliwość i stojąca na wysokim poziomie pianistyka oraz głębokie studia badawcze nad twórczością Kompozytora umożliwiły mgr Mateuszowi Zubikowi stworzenie przemyślanych, indywidualnych kreacji artystycznych.

Ocena opisu dzieła artystycznego

Częścią pisemną dysertacji Kandydat uzasadnia i dokumentuje założony cel artystyczny, wykazując związek pomiędzy wykonaniem i pracą teoretyczno-badawczą.

Opis dzieła artystycznego rozpoczyna się Wstępem wskazującym na główne założenia pracy. Rozwinięcie tematu zawiera się w siedmiu Rozdziałach i doprowadza do podsumowującego Zakończenia. Pierwsze trzy Rozdziały wprowadzają czytelnika w świat muzyczny Janačka i dotyczą kolejno jego korzeni muzycznych, działalności etnograficznej i inspiracji folklorem morawskim oraz wpływu teorii naukowych i estetycznych przełomu wieków na drogę twórczą Kompozytora. Rozdziały IV, V i VI to centralne ogniwa pracy, gdzie rozpoznanie i scharakteryzowanie elementów oryginalnego języka muzycznego Janačka stanowi podstawę ich identyfikacji w wybranych miniaturach. Fundamentem tych badań jest działalność teoretyczna i publicystyczna Kompozytora oraz „*differentia specifica*” jego języka muzycznego. W ostatnim VII Rozdziale poruszono zagadnienia wykonawcze, z którymi zetknąć się może potencjalny odtwórca dzieł Janačka.

Szczególną uwagę zwraca treść Rozdziału VI, w którym Doktorant dokonał bardzo skrupulatnych badań nad miniaturami pod kątem sprecyzowanych przez Kompozytora idiomatycznych pojęć, charakteryzujących jego tyleż oryginalne co zagmatwane koncepcje muzyczne. Należą do nich m. in.: *melodie mowy*, *motyw realny*, *sčasování i sčasovka*, *tektoniczny montaż*, *formy łączące* czy *kompozycja skomplikowana*. Autor słusznie

zrezygnował z analizy zjawisk kolejno w poszczególnych utworach na rzecz wskazania i omówienia ich przejawów na wybranych przykładach. Ten żmudny proces analityczny wymagał nie tylko doskonałej znajomości tekstu muzycznego, zaangażowania intelektu, spostrzegawczości i wyobraźni, ale również umiejętności syntetyzowania informacji oraz odwagi w formułowaniu wniosków. Rezultat jest imponujący. Rozważania teoretyczne zostały dopełnione cennymi sugestiami wykonawczymi sprecyzowanymi na podstawie własnych doświadczeń Pianisty z pracy nad prezentowanym repertuarem, a także po przeprowadzeniu badań i konsultacji z Radoslavem Kvapilem - czeskim pianistą i wybitnym znawcą twórczości Janačka, na którego Autor powołuje się wielokrotnie w niniejszej pracy. Wynika z nich konieczność traktowania kompozycji Janačka w sposób unikalny i nieporównywalny do dzieł innych twórców. Pan Zubik wskazuje na konkretne środki wykonawcze, których źródło tkwi w oryginalnych aspektach języka muzycznego Kompozytora, głęboko osadzonego w folklorze Czech i Moraw. Poruszone zagadnienia dotyczą: roli motywu, pauz, akcentacji, repetycji fragmentów, techniki muzycznego montażu, zakończeń utworów oraz wskazań metronomicznych, ekspresyjnych, dynamicznych, agogicznych, pedalizacyjnych i fakturalnych.

Wydaje się, że w poszukiwaniu informacji o Kompozytorze i jego twórczości Autor dotarł do wszystkich dostępnych źródeł. Bibliografia w języku polskim, angielskim i czeskim została podzielona na publikacje naukowe (pozycje zwarte i artykuły), wstępy do wydań nutowych, strony internetowe, materiały nutowe oraz wywiad z Radoslavem Kvapilem. Wartość pracy podnoszą trafnie dobrane cytaty i wypowiedzi oraz przykłady muzyczne. Ciekawym uzupełnieniem jest aneks zawierający wypowiedź Kompozytora z 1923 r., rzucający światło na jego poglądy i sylwetkę artystyczną.

Pod względem redakcyjnym opis pracy doktorskiej nie budzi zastrzeżeń, poza drobnymi „literówkami”, które łatwo przeoczyć. Trudną i skomplikowaną problematykę mgr Mateusz Zubik werbalizuje w sposób przejrzysty i logiczny. Na podkreślenie zasługuje staranność formalna oraz barwny język wypowiedzi, w którym ujawnia się autentyczne zaangażowanie, dociekliwość i pasja Autora.

Doktorant dowiódł niekwestionowanego znawstwa tematu, umiejętności analitycznego myślenia i wysnuwania wniosków oraz odwagi w wyrażaniu własnych opinii. Przyjmując rolę wnikliwego badacza wykazał twórczą postawę we własnych osądach.

Konkluzja

Praca doktorska mgr Mateusza Zubika złożona z dzieła artystycznego i jego obszernego opisu stanowi istotne osiągnięcie predestynujące Kandydata do uzyskania stopnia doktora sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej instrumentalistyka. Przedstawiony materiał wykazał jego wysoki poziom wykonawczy, przenikliwość intelektualną, głęboką wiedzę teoretyczną, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy artystycznej i naukowej, które przyczyniły się do oryginalnego rozwiązania zagadnienia artystycznego z zastosowaniem wyników własnych badań naukowych.

Twórczy wkład Kandydata w rozwój dziedziny sztuk muzycznych polega m.in. na zwróceniu uwagi na dzieła fortepianowe Leoša Janačka - kompozytora wyjątkowego i osobliwego wśród twórców przełomu XIX i XX wieku, rzadko goszczącego w programach koncertowych polskich wykonawców.

Zarówno stojące na wysokim poziomie dzieło artystyczne, jak i część pisemna dysertacji, zawierająca wykładnię specyficznego języka muzycznego tego Kompozytora, podnoszą jej wartość poznawczą i edukacyjną.

W oparciu o szeroko pojętą wiedzę, zdolności oraz profesjonalne zaangażowanie Kandydat rozwiązał założone zagadnienie artystyczne i spełnił warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2021 r. poz. 478, z późn. zm.).

Pracę doktorską mgr Mateusza Zubika przyjmuję bez zastrzeżeń.